

**Національна академія правових наук
України**

**Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності**

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ
ЗАСАДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Монографія

Київ 2010

УДК 347.(77+78) ББК 67.9(4Укр)
303.2 ТЗЗ

Рекомендовано вченою радою Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (протокол №10 від 30 листопада 2010 року)

Н а у к о в и й р е д а к т о р :

О. Б. Бутнік-Сіверський, доктор економічних наук, професор, чл.-кор. Академії технологічних наук України.

Рецензенти:

О.П. Степанов, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, генеральний директор корпорації «Центр»;

О.Г. Мендрул, доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємств ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»;

Л. К. Воронова, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України.

Теоретичні та методичні засади оцінки вартості інтелектуальної власності : монографія / О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, Г. О. Андрощук, Л. Ю. Федченко та ін. — К. : НДІ ІВ НАПрН України, Лазурит-Поліграф, 2010. — 475 с

ISBN

Монографія присвячена розкриттю теоретичних і методичних засад оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності в Україні та буде корисна в дослідницькій і практичній діяльності оцінювачів, патентних повірених, юристів, судових економічних експертів, економістів, спеціалістів-практиків та працівників державної влади, які пов'язані зі сферою інтелектуальної власності.

Монографія розрахована також на науковців, аспірантів, студентів, викладачів вищих навчальних закладів з юридичних та економічних спеціальностей.

Відтворення всієї книги чи якої-небудь її частини будь-якими засобами або у якій-небудь формі, зокрема і в Інтернеті, забороняється без письмового дозволу Інституту

УДК 347.(77+78) ББК 67.9(4Укр)
303.2

© Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2010

З М І С Т

Передмова	4
Розділ 1. Організація оціночної діяльності щодо інтелектуальної власності в Україні	14
1.1. Інтелектуальна власність як складова ринкової економіки	14
1.2. Правове забезпечення оцінки вартості інтелектуальної власності	19
1.3. Міжнародні та національні стандарти оцінки вартості інтелектуальної власності	24
1.4. Державна політика щодо оціночної діяльності в Україні	35
Список використаних джерел	41
Розділ 2. Теоретичні засади оцінки вартості інтелектуальної власності та послідовність її здійснення	43
2.1. Економічна сутність оцінки вартості інтелектуальної власності та механізм формування її ціни	43
2.2. Класифікація об'єктів права інтелектуальної власності з позиції їх оцінки	55
2.3. Особливості використання об'єктів права інтелектуальної власності у господарському обігу	62
2.4. Основні цілі, принципи та послідовність етапів здійснення оцінки вартості інтелектуальної власності	77
2.5. Ідентифікація об'єктів права інтелектуальної власності в практиці оцінки та дослідження режиму їх використання	88
2.6. Зміст робіт з оцінки вартості інтелектуальної власності	92
2.7. Оформлення звітів про оцінку вартості інтелектуальної власності	102
Список використаних джерел	112
Розділ 3. Визначення економічних вигод від використання інновацій, що містять об'єкти прав інтелектуальної власності	118
3.1. Класифікація методів оцінки ефективності майнових прав інтелектуальної власності та їх зв'язок з інвестиціями	118
3.2. Техніко-технологічна й економічна ефективність використання новацій і їх зв'язок з вартістю майнових прав інтелектуальної власності	124
3.3. Визначення економічної ефективності інвестиційних проєктів з використанням об'єктів інтелектуальної власності, що не включають дисконтування	141
3.4. Визначення економічної ефективності інвестиційних проєктів з використанням об'єктів інтелектуальної власності, які включають дисконтування	161
3.5. Визначення економічної ефективності витрат на наукові дослідження і розробки та їх впровадження у виробництво	179
Список використаних джерел	192
Розділ 4. Методологічні засади оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності	195
4.1. Методологічні підходи до оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності	195

4.1.1.Витратний підхід	196
4.1.2.Порівняльний підхід	197
4.1.3.Прибутковий підхід	199
4.2. Класифікація методів оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та їх призначення	199
4.2.1.Методи витратного підходу	200
4.2.2.Методи порівняльного підходу	204
4.2.3.Методи прибуткового підходу	204
4.2.4.Методи розрахунку вартості ліцензій	204
Список використаних джерел	217
Розділ 5. Методика та практика визначення вартості деяких об'єктів прав інтелектуальної власності	219
5.1.Методика та практика визначення вартості майнових прав на винахід	219
5.2.Методика та практика визначення вартості майнових прав на корисну модель	220
5.3. Методика та практика визначення вартості майнових прав на промисловий зразок	223
5.4. Методика та практика визначення вартості майнових прав на комерційну таємницю, ноу-хау	225
5.5. Передумови до методики оцінки вартості майнових прав на торговельну марку (знак для товарів і послуг)	228
5.6. Методика та практика визначення вартості майнових прав на торговельну марку, фірмове найменування	241
5.7.Методика та практика оцінки бранда компанії (підхід до оцінки вартості)	249
5.8.Ринковий потенціал і методика оцінка вартості майнових прав доменних імен	267
5.9. Методика та практика визначення вартості франшизи і ставки роялті	273
5.10. Методика та практика визначення вартості майнових прав на селекційні досягнення	278
5.11.Методика та практика визначення вартості ліцензій	282
5.12.Методика та практика визначення вартості авторських і суміжних прав	285
Список використаних джерел	289
Розділ 6. Визначення вартості збитків, матеріальної шкоди, завданих порушенням прав інтелектуальної власності	293
6.1.Поняття збитків і майнової шкоди у сфері інтелектуальної власності	293
6.2.Реальні збитки (теоретичний аспект) як складова загального поняття збитків у сфері інтелектуальної власності	299
6.3.Упущена вигода (теоретичний аспект) як складова загального поняття збитків у сфері інтелектуальної власності	302
6.4.Поняття зобов'язань відшкодування шкоди за цивільним законодавством України	307
6.5. Цивільно-правова не договірна (деліктна) відповідальність	

при відшкодуванні шкоди у сфері інтелектуальної власності	312
6.6. Правовідносини відшкодування шкоди, завданої невиконанням чи неналежним виконанням договору у сфері інтелектуальної власності	317
6.7. Принципи та методи правового регулювання відшкодування шкоди (теоретичний підхід до методик відшкодування збитків) у сфері інтелектуальної власності	322
6.8.Визначення розміру збитків власника прав при їх порушенні щодо використання об'єктів авторського права та суміжних прав (методичні рекомендації: економічний аспект)	330
6.9.Практика визначення розміру збитків патентовласника в результаті порушення патентних прав	365
6.10. Визначення розміру збитків патентовласника в результаті протиправного використання винаходу	372
Список використаних джерел	375
Розділ 7. Визначення вартості майнових прав, які належать до проблемних	380
7.1. Теорія корисності об'єктів права інтелектуальної власності щодо строку їх використання та при здійсненні амортизаційної політики нематеріальних активів	380
7.2.Методика та практика визначення вартості гудвілу	397
7.3.Методика та практика визначення вартості людського капіталу	402
7.4.Методика та практика визначення вартості патентного портфеля	408
7.5.Методичні підходи щодо визначення вартості майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти науково-технічної інформації	422
7.6. Визначення розміру винагороди за створення та Використання майнових прав інтелектуальної власності	437
Список використаних джерел	471

Передмова

Проблема оцінки вартості майнових прав є складною і теоретично ще не до кінця розв'язаною як з методичних, так і з практичних позицій. Наукові дослідження в цьому напрямі мають різні аспекти і потребують наукового обґрунтування методології та узагальнення цінного досвіду, пошуку й розробки нових підходів до оцінки вартості майнових прав. Саме це й визначило підхід до назви та змісту монографії «Теоретичні та методичні засади оцінки вартості інтелектуальної власності», котра присвячена розкриттю теоретичних, методологічних і методичних засад оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності в Україні. Об'єктом цього дослідження стали теоретико-методологічні засади та правове забезпечення оцінки вартості інтелектуальної власності, її принципи й методи, а також організація оціночної діяльності з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду.

Оцінка майна та майнових прав — це процес визначення їхньої вартості, що націлений на відповідну галузь використання його результатів. Ось чому при проведенні оцінки визначається конкретний вид вартості об'єкта оцінки, ймовірна сума грошей, що може бути отримана за об'єкт оцінки на дату оцінки, зважаючи на передбачені умови угоди, для цілей якої здійснюється оцінка. Саме відповідний вид вартості, що відповідає умовам майбутньої угоди й за суттю котрої реалізуються методичні підходи, методи й оціночні процедури, називають базою оцінки.

Типовим умовам здійснення угоди з погляду ринку конкретних об'єктів власності відповідають ринкові бази оцінки. В інших випадках, якщо умови майбутньої угоди специфічні, зазвичай, визначаються неринкові базові оцінки. Зрештою, вибір бази оцінки залежить від мети, для якої здійснюється оцінка, особливостей об'єкта оцінки, а також беруться до уваги законодавчі та нормативні обмеження й вимоги.

При цьому ринкову базу оцінки становить ринкова вартість. Використання як мети оцінки ринкової бази можливе за відповідності умов майбутньої угоди, для забезпечення котрої здійснюється оцінка, умовам, які відповідають змісту поняття «ринкова вартість». Умови майбутньої угоди не повинні передбачати додаткових обмежень або вимог, які впливають на майбутні вигоди від використання об'єкта оцінки потенційним покупцем.

З позиції оцінки, вартість об'єкта власності (майна, майнових прав) є грошовою мірою того, скільки покупці (інвестори) платять за аналогічну власність на ринку за відповідних умов угоди. Оцінюючи майнові права для цілей здійснення угоди, оцінювач може визначати тільки їх вартість з огляду на особливості та специфіку конкретних об'єктів майнових прав. Оцінка при цьому — інструмент і, водночас, діяльність спеціаліста, має на меті визначити ймовірну грошову суму, яку реально можна отримати при відчуженні (продажу) або іншим чином використанні майнових прав.

Що стосується оцінки прав інтелектуальної власності (майнових прав), то в теоретичному та практичному сенсі ця проблема є найбільш складною в інтелектуальній економіці.

За своєю суттю об'єкти інтелектуальної власності не мають фізичної форми, але мають матеріальну вартість. Прийняті на баланс об'єкти права інтелектуальної власності набувають статусу нематеріальних активів і

оцінюються за сумою витрат, пов'язаних з їх створенням, придбанням й доведенням до стану, в якому вони придатні до використання за призначенням.

Об'єкти права інтелектуальної власності не мають неуреченої форми, тому їхня вартість не визначається з використання традиційних показників, які застосовуються при здійсненні оцінки матеріальних об'єктів. Світовий досвід показує, що питання пошуку адекватної ціни складне як у теоретичному, так і в практичному сенсі. Ймовірність і суб'єктивність у такій оцінці очевидні, що потребує залучення до розрахунку вартості інтелектуальних об'єктів більш удосконаленого методичного інструментарію.

Принцип грошової оцінки об'єктів права інтелектуальної власності є суттєвим і передбачає визначення їхньої вартості різними методами, до яких належать: визначення фактичної собівартості, початкової вартості придбання, вартості реалізації, ринкової вартості в разі продажу на конкурентних засадах.

З теоретичних позицій, зокрема, теорії вартості, вартість є загально визнаним еквівалентом цінності об'єкта оцінки, що виражена грошовій формі (сумі грошей), а ціна — це сума грошей, за якою здійснюється перехід прав на об'єкт оцінки від однієї сторони угоди до другої сторони. Ціна відображає вартість відповідної кількості товару (об'єкта власності), яким може бути об'єкт права інтелектуальної власності, при здійсненні процесу купівлі-продажу в умовах ринку. У такому значенні ціна є грошовим виміром вартості цього товару.

У ціні (цінності) товару чи послуги, крім об'єктивної сторони (тобто її визначеності суспільно необхідними витратами та корисним ефектом для відновлюваних товарів), є, на думку деяких західних економістів, і суб'єктивна сторона — психологічна оцінка корисності товару індивідом. Проте практика довела наявність мінімального впливу психічних мотивів на процес ціноутворення (за визначального впливу доходу, який має у своєму розпорядженні покупець). Своєю чергою, ціна (вартість) набуває таких конкретних форм, як монополюно висока, монополюно низька тощо, які водночас є сучасними перетвореними формами власності. Коли пропозиція та платоспроможний попит збігаються, встановлюється ціна рівноваги, в якій немає відхилення ціни товару від його вартості, а граничні корисності товарів, що вільно відтворюються, прямо пропорційні їхнім трудовим витратам. Водночас для процесу ціноутворення визначальну роль відіграє не гранична корисність, а корисність. Доцільність в цьому аспекті вимірюється економічною ефективністю (отриманим прибутком). Методи оцінки ефективності — це способи визначення доцільності довгострокового вкладення капіталу в різні об'єкти (інвестиційно-інноваційні проекти, заходи) з метою оцінки перспектив їхніх прибутковості й окупності. Оцінка ефективності майнових прав інтелектуальної власності — один з головних елементів інноваційно-інвестиційного аналізу, що є основним інструментом правильного вибору з декількох об'єктів права інтелектуальної власності чи інвестиційних проектів, найбільш ефективного, вдосконалення інвестиційних програм і мінімізації ризиків. Ринкова економіка внесла суттєві зміни в методологію визначення ефективності. Вибору найбільш ефективного варіанта вкладень передують процедура приведення до їх порівняльності,

зокрема за джерелом часу, шляхом дисконтування затрат і результатів з метою визначення поточної вартості грошових потоків або їх приведення до розрахункового періоду (кінця строку корисного використання об'єкта інвестування) з метою визначення майбутньої вартості грошових потоків. Економічно вигіднішим потрібно вважати варіант з меншими приведеними затратами. Визначення ефективності передує оцінці вартості об'єктів оцінки. При цьому методи оцінки ефективності й оцінки вартості об'єктів оцінки гармонічно пов'язані, якщо мова йде про тривалий термін їх використання, але вирішення завдань у них різні, одночасно, обмежувальні фактори в них також різні, нехтувати якими неможе, адже це може призвести до непередбачених ризиків у формі збитків.

Механізм формування цін (вартості) об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) у процесі придбання прав на їх використання, пов'язаний з методами оцінки, що залежать від природи походження ОПІВ і завдань, які вирішує продавець, на основі своєї стратегії та тактики на ринку. Водночас, потрібно зважати на унікальність власне ОПІВ як товару, що пов'язаний залежністю вартості ОПІВ з особливостями об'єкта, до якого пристосовується (прив'язується) ОПІВ (впровадження, використання). Конкретність, адресність використання ОПІВ відтворюються в розрахунку вартості ОПІВ. Ця особливість ОПІВ не спрощує механізм визначення вартості ОПІВ, а вказує на його складність, вибірковість, оригінальність. Ставши товаром, ОПІВ набуває не тільки ознак властивих товару на ринку, але і правового поля впливу в процесі купівлі-продажу. При цьому потрібно звернути увагу на ще одну особливість ОПІВ, яка полягає в тому, що вартість ОПІВ не може дробитися на частки тому, що це цілісний об'єкт необоротних активів, на відміну від окремих матеріальних активів, які надходять дискретно залежно від виробничого циклу. Ціна покупця має відповідні обмеження, пов'язані із загальними витратами та ціною продукції, що продається на ринку. Якщо в ціні продавця фактор впливу вартості продукції при застосуванні ОПІВ побічно враховується, то в ціні покупця ОПІВ цей фактор може бути домінантним. Ще однією особливістю ОПІВ, на відміну від звичайних товарів, є можливість надавати їхньому власникові-продавцю додатковий прибуток при здійсненні ліцензійної угоди у вигляді паушального платежу та роялті, якими є платежі будь-якого виду, одержані як винагорода за надання дозволу на використання прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Складність проблеми щодо оцінки ОПІВ на ринку очевидна, тому що оцінники від замовників ОПІВ, так і оцінники від продавця повинні знайти остаточну ціну угоди, котра в ціні (вартості) враховує інтереси партнерів. У цьому разі партнери можуть керуватися ринковою базовою оцінкою, тобто ціною на види ОПІВ. На практиці часто такого аналізу не існує, бо ОПІВ може мати індивідуальні особливості, що не є загальними для їх відповідної групи. У такому разі йдеться про теоретичну вартість (ціну), яка підкріплюється відповідними варіантними розрахунками.

Складність проблем оцінки ОПІВ посилюється й наявністю неузгодженості понятійного апарату, що застосовується в сфері оціночної діяльності, з яким пов'язують методи оцінки, особливості їх застосування тощо.

Так, наприклад, для оцінки створених ОПВ використовують справедливу вартість, що є згідно з п. 4 П(с)БО 19 «Об'єднання підприємств» — сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Згідно з Національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» (п. 3), ринкова вартість — вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем і продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо та без примусу. З означених визначень, виникає проблема тотожності понять «справедлива вартість» і «ринкова вартість». З економічного погляду ключові поняття щодо «обміну активу» чи «оплати зобов'язання» при визначенні справедливої вартості й «можливе відчуження» при визначенні ринкової вартості не є тотожним за своїм змістом. Це призводить до правової колізії, а саме: в бухгалтерському обліку оцінка вартості ОПВ за ринковою вартістю, що визначена незалежним оцінювачем, не є тотожною справедливій вартості, яка по суті відповідає принципу бухгалтерського обліку та фінансової звітності стосовно історичної (фактичної) собівартості, де пріоритетною є оцінка активів підприємства, на основі витрат на їх виробництво та придбання (ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»). Ось чому представники бухгалтерської сфери не сприймають нормативні акти щодо оцінки ринкової вартості. Хоча за формальною ознакою справедлива вартість за суто ринковим змістом прирівнюється до ринкової вартості. А методики визначення справедливої вартості для цілей бухгалтерського обліку в П(с)БО немає.

Потреба в оцінці вартості прав інтелектуальної власності виникає у зв'язку з наявністю різних ситуацій, з якими стискається практика, а саме:

- визначенням бази оподаткування в процесі придбання та продажу об'єктів інтелектуальної власності;
- здійсненням корпоративних операцій, пов'язаних з емісією (ремісією) статутних капіталів господарських товариств;
- визначенням вартості виключних прав, які передаються на підставі договору купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності чи ліцензійних договорів на право використання таких об'єктів;
- визначенням розміру компенсації (розміру відшкодування), яку потрібно сплатити відповідно до чинного законодавства власнику інтелектуальної власності за порушення його виключних прав;
- внесенням об'єктів інтелектуальної власності при здійсненні інноваційних чи інвестиційних проектів;
- поширенням ринків збуту (шляхом надання франшизи (межі відхилення кількості поставленого товару від зазначеного в договорі) та ін.);
- організацією страхування;
- передачею інтелектуальної власності під заставу з метою отримання кредитів;
- визначенням збитків, які отримані неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;
- банкрутством підприємства в процесі його ліквідації з метою задоволення

позивів кредиторів щодо розрахунків з ними об'єктами права інтелектуальної власності;

- проведенням приватизації (відчуження) державного майна тощо.

Необхідність оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності виникає також під час розробки інноваційно-інвестиційних проектів; укладення договорів про спільну наукову та науково-технічну (інноваційну) діяльність; купівлі-продажу бізнесу; розширення ринків збуту продукції, виробленої з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, (маркетингових дослідженнях) тощо.

При цьому варто зазначити, що розрахунки вартості об'єктів інтелектуальної власності здійснюються за відповідними оціночними принципами для певних цілей і не можуть бути використані для інших.

З прийняттям Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оцінку діяльності в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-ІІІ, оцінка в Україні набула правових засад стосовно здійснення оцінки майна, майнових прав і професійної оціночної діяльності, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави й інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав і використання їхніх результатів.

Методичне регулювання оцінки майна та майнових прав сьогодні забезпечують:

- Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440;
- Національний стандарт № 2 «Оцінка нерухомого майна», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1442;
- Національний стандарт № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 р. № 1655;
- Національний стандарт №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185.

Одночасно потрібно зазначити, що вдосконалення правового та методичного регулювання оцінки майна й майнових прав не вирішує проблеми індивідуального підходу до оцінки вартості, беручи до уваги специфіку прав інтелектуальної власності, що має прояв у особливості її оцінки. Ця складність зумовлюється різноманітністю об'єктів, кожний з яких відповідно до законодавства має власну специфіку за суттю та призначенням; різні засоби їх прояву на підприємстві та в установі; різні форми їх практичного використання на підприємстві; ймовірність отримання результатів вартісної оцінки. Практика свідчить, що оцінка вартості інтелектуальної власності найчастіше здійснюється з використанням вузького кола методів у межах загальновизнаних доходного, витратного та ринкового (порівняльного) підходів. Це впливає на обмеження щодо обраних методів оцінки, призводить до шаблонного використання методик оцінки, нівелюючи різноманіття об'єктів права інтелектуальної власності, що мають певні особливості їх використання. У системі оцінки майнових прав інтелектуальної власності залишаються ще недостатньо обґрунтованими економіко-правові підходи до здійснення оцінки вартості майнових прав, не систематизовано досвід інших країн щодо практики оцінки вартості інтелектуальної власності, відсутнє відповідне розуміння використання способів і методик у вітчизняних оцінювачів та помітна їх невідповідність до ґрунтовного підходу до визначення вартості прав інтелектуальної власності, відсутнє бажання пошуку ґрунтовних підходів до оцінки вартості й, зокрема, до визначення збитків, завданих порушенням прав інтелектуальної власності через визначення економічного обґрунтованого розміру відшкодування власникові у зв'язку з порушенням його конституційних прав.

Зазначена монографія структурована та має цілісний характер, логіку побудови, доступність викладеного матеріалу з використанням математичного інструментарію, що дозволяє за потреби самостійно опонувати складні питання предмета цього дослідження.

У першому розділі цієї монографії розглянуті теоретичні та методологічні питання, що пов'язані з організацією оціночної діяльності щодо інтелектуальної власності в Україні. При цьому інтелектуальна власність розглядається як складова ринкової економіки, котра потребує в умовах ринкових відносин правового та методичного забезпечення здійснення її оцінки вартості. Забезпеченості цього процесу сьогодні слугує міжнародний досвід і дотримання вимог національних стандартів оцінки вартості інтелектуальної власності, що є водночас умовою його вдосконалення з розвитком державної політики щодо оціночної діяльності в Україні.

Теоретична складова оцінки вартості в ринковій економіці визначається сферою прояву та відтворенням відносин товарного виробництва, що ґрунтується на матеріальному інтересі, який спонукає до раціонального господарювання, вміння рахувати витрати та прибутки й на стимулюванні диференціації продуктів до кінцевих результатів

господарської діяльності. Суттєвим є інноваційний тип розвитку господарської системи, що спирається на інноваційну діяльність, результатом якої є інноваційний продукт у науково-дослідній сфері чи інноваційна продукція у виробничій сфері. Беручи це до уваги потрібно розглядати і право інтелектуальної власності не як власне правомочності особи, а як частину правової системи України та системи її права. При цьому, з огляду на наявність порівняно самостійної сукупності норм та інститутів права інтелектуальної власності. У цьому контексті розглядається правове забезпечення оцінки вартості інтелектуальної власності сьогодні.

У другому розділі монографії розглянуто теоретичні засади оцінки вартості інтелектуальної власності та послідовність її здійснення. Розкрита економічна сутність оцінки вартості інтелектуальної власності та механізм формування ціни ОПВ, узагальнено різні підходи до здійснення класифікації ОПВ з позиції їх оцінки, визначено особливості використання ОШВ у господарському обігу й основні цілі, принципи та послідовність етапів здійснення оцінки вартості інтелектуальної власності, обґрунтовано ідентифікацію ОПВ у практиці оцінки та досліджено режим їх використання, а також наведено зміст робіт з оцінки вартості інтелектуальної власності й оформлення звітів про оцінку вартості інтелектуальної власності.

Проблема оцінки вартості є складною й теоретично ще не до кінця розв'язаною як з методичних, так і з практичних позицій. З нею пов'язують дослідження сутності та механізм формування таких категорій як: «оцінка», «вартість», «ціна» тощо. Пріоритетна роль відводиться ринковим цінам, механізму економічної оцінки, принципам формування економічної оцінки, ідеології реального вимірювання економічної оцінки, а саме під впливом трансформації екстенсивних економічних систем в інтенсивні. З економічною оцінкою пов'язують таку категорію, як «вартість», що характеризується якісними та кількісними аспектами. Остаточне формування вартості в єдності всіх її аспектів та її трансформація в ціну — перетворену форму власності. Реальне вимірювання економічної оцінки базується на наявності економічного ефекту як оберненої економічної форми економічних витрат виробництва.

Питання класифікації об'єктів права інтелектуальної власності належить до дискусійних, тому сьогодні потребує наукового обґрунтування й узагальнення її економічна доцільності з позиції нематеріальних активів та інтелектуального капіталу.

Принципи оцінки є базові соціально-економічні фактори та закономірності, що формують вартість майна й покладеш в основу методичних підходів оцінки. Ступінь значущості кожного принципу оцінки визначається конкретною ситуацією, що складається при оцінці того чи того об'єкта. З позиції об'єктів права інтелектуальної власності зазначено, що ідентифікація з'ясовує їх стан та особливості, наявність відповідних охоронних документів і відповідність рівню класифікації в

сукупності об'єктів.

У третьому розділі означеної монографії наведено методичні підходи до визначення економічної вигоди від використання інновацій, що містять ОПІВ. Тут узагальнено класифікацію методів оцінки ефективності майнових прав інтелектуальної власності та їх зв'язок з інвестиціями, наведено методичні підходи до визначення техніко-технологічної та економічної ефективності використання новацій і їх зв'язок з вартістю майнових прав інтелектуальної власності, визначення економічної ефективності інноваційно-інвестиційних проектів з використанням об'єктів інтелектуальної власності, що не передбачають дисконтування та визначення економічної ефективності інвестиційних проектів з використанням об'єктів інтелектуальної власності, які передбачають дисконтування, а також наведено у формі методики визначення економічної ефективності витрат на наукові дослідження й розробки та їх впровадження у виробництво.

Прийняття рішень щодо інвестування певного об'єкта права інтелектуальної власності спирається на оцінку його економічної ефективності. Зазначено, що методи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів, інноваційних заходів — це способи визначення доцільності довгострокового вкладення інвестицій з метою оцінки перспектив їхньої прибутковості й окупності, а оцінка ефективності майнових прав інтелектуальної власності та інвестицій — один з головних елементів інноваційно-інвестиційного аналізу, що є основним інструментом правильного вибору з декількох ОПІВ або інноваційно-інвестиційних проектів найбільш ефективного. На цій основі узагальнено класифікацію методів оцінки ефективності майнових прав інтелектуальної власності та розглянуто ці методи більш детально за призначенням з використанням відповідних за спрямованістю навчальних посібників, що розширює практику їх застосування.

У четвертому розділі монографії досліджено методологічні засади оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності. Тут визначено методологічні підходи до оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності в розрізі витратного, порівняльного та прибуткового підходів та наведено класифікацію методів оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та їх призначення щодо методів витратного, порівняльного і прибуткового підходів. Вибір підходів і методів оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності має здійснюватися на підставі відповідних принципів. Методи оцінки — це послідовність оціночних процедур, завдяки яким реалізуються методичні підходи. В основі у кожного методу покладено комплекс оціночних процедур, виконання яких у відповідній послідовності забезпечує розрахунок вартості об'єкта оцінки.

У п'ятому розділі здійснено узагальнення методик і практики визначення вартості деяких об'єктів прав інтелектуальної власності. Тут наведено методики та практика визначення вартості майнових прав на

винахід, корисну модель, промисловий зразок, комерційну таємницю, «ноу-хау». Визначено передумови до методики оцінки вартості майнових прав на торговельну марку (знак для товарів і послуг) та наведено методики й практичне визначення вартості майнових прав на торговельну марку, фірмове найменування, методику і практику оцінки брэнда компанії (як підхід до оцінки вартості). Наведено розрахунок ринкового потенціалу та методики оцінка вартості майнових прав доменних імен, визначення вартості франшизи і ставки роялті, визначення вартості майнових прав на селекційні досягнення, методика та практика визначення вартості ліцензій і визначення вартості авторських та суміжних прав.

У шостому розділі монографії досліджено визначення вартості збитків, матеріальної шкоди, завданих порушенням прав інтелектуальної власності. У правовому аспекті виникла потреба розкрити сутність понять «збитки» та «майнова шкода» у сфері інтелектуальної власності, дослідити теоретичні аспекти категорій «реальні збитки» та «упущена вигода» як складових загального поняття «збитки» у сфері інтелектуальної власності, а також розглянути поняття «зобов'язання відшкодування шкоди» за цивільним законодавством України. На цій основі розглянуто цивільно-правова не договірна (деліктна) відповідальність при відшкодуванні шкоди у сфері інтелектуальної власності та правовідносини відшкодування шкоди, що завдана невиконанням або неналежним виконанням договору в сфері інтелектуальної власності. Науково обґрунтовано принципи та методи правового регулювання відшкодування шкоди як передумови теоретичного підходу до формування методик відшкодування збитків у сфері інтелектуальної власності. Це дозволило розробити економічні підходи у формі методичних рекомендацій щодо визначення розміру збитків власника прав при їх порушенні щодо використання об'єктів авторського права та суміжних прав. У цьому розділі наведено практику визначення розміру збитків патентовласника, завданих порушенням патентних прав й в результаті протиправного використання винаходу.

Варто виходити з положень, що в теоретичному сенсі проблема визначення вартості збитків, завданих порушенням прав інтелектуальної власності, ще недостатньо розроблена та потребує спеціального наукового дослідження. Цей розділ монографії є перша спроба розглянути проблему визначення вартості збитків, завданих порушенням прав інтелектуальної власності, системно, цілеспрямовано, з конкретним осмисленням підходів до її розв'язання. При цьому проблему вартості збитків потрібно розглядати в контексті узагальнення наукової думки, національних особливостей і міжнародного досвіду. Це комплексна проблема як з юридичної, так і з економічної погляду. Сьогодні поняття «збитки» використовується у двох значеннях, а саме: економічному (господарському) та цивільно-правовому (юридичному). Юридичне поняття «збитків» передбачає існування збитків як економічної категорії, при цьому відшкодуванню

підлягають лише ті, які визначаються правом. В економічному значенні збитки охоплюють не тільки власне юридичні збитки, але й майнові втрати, що виникли як результат неправомірних дій суб'єкта господарювання чи дій третіх осіб. Головним критерієм розмежування

збитків у юридичному та економічному значеннях є причина виникнення збитків.

У цьому розділі монографії досліджено теоретико - методичні засади визначення вартості майнових прав, які належать до проблемних. Тут розглянуто теорію корисності ОПВ щодо строку їх використання та при здійсненні амортизаційної політики нематеріальних активів, методики та практики визначення вартості гудвілу, вартості «людського капіталу», визначення вартості патентного портфеля, а також методичний підхід щодо визначення вартості майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти науково-технічної інформації. До проблемних належать і визначення розміру винагороди за створення та використання майнових прав інтелектуальної власності, що тут подана узагальнено у формі методичних рекомендацій. Такий підхід дозволяє її оприлюднити та використовувати в практичній діяльності як цілісний методичний документ у контексті з теоретичними та методичними підходами до оцінки вартості ОПВ.

Кожний розділ монографії має цільову спрямованість і поєднується логікою побудови дослідження проблеми оцінки вартості ОПВ. На наш погляд, ця монографія є найбільш повним науковим узагальненням наукової думки в напрямі розгляду проблеми оцінки вартості майнових прав, яка спирається на теоретико-методологічні засади та практичний досвід, що є подальшим розвитком економіки інтелектуальної власності в Україні.

Зазначена монографія забезпечує цілісне сприйняття складної та науково ще не до кінця розробленої проблеми оцінки вартості ОПВ в інтелектуальній економіці України. За традицією в монографії збережено індивідуальність авторського викладу, їхніх підходів до розв'язання певних складових проблеми та використання методичного інструментарію.

Запропонована наукова монографія є результатом трирічної наукової праці вчених Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України під керівництвом д.ю.н., чл.-кор. НАПрН України О. П. Орлюк та д.е.н., професора, чл.-кор. АТН України О. Б. Бутнік-Сіверського. Методологічною основою монографії є розвиток інтелектуальної економіки України з позиції сучасної економічної теорії.

Автори монографії сподіваються на її корисність у дослідницькій і практичній діяльності оцінювачів, патентних повірених, судових економічних експертів, економістів, юристів, спеціалістів-практиків та працівників державної влади, які пов'язані зі сферою інтелектуальної власності. Монографія розрахована на науковців,

аспірантів, студентів, викладачів вищих навчальних закладів з юридичних та економічних спеціальностей. У підготовці монографії брали участь: д.ю.н., чл.-кор. НАПрН України, О. П. Орлюк (1.1, 1.2 та 1.4 розділу 1 у співавторстві з О. Б. Бутнік-Сіверським); д.е.н., професор, чл.-кор. АТН України О. Б. Бутнік-Сіверський (передмова, 1.1, 1.2 та 1.4 розділу 1 у співавторстві з О. П. Орлюк; 2.1-2.4 розділу 2; 3.1-3.4 розділу 3 у співавторстві з Ю. Л. Борко; 7.1 розділу 7 у співавторстві з Ю. Л. Борко); к.е.н., доцент Г. О. Андрощук (3.5 у розділі 3; 5.1-5.4, 5.6-5.12 розділу 5; 6.9 та 6.10 розділу 6; 7.2-7.4, 7.6 розділу 7); к.т.н., доцент Л. Ю. Федченко (1.3 розділу 1; 2.5-2.7 розділу 2; розділ 4); к.е.н. Ю. Л. Борко (3.1-3.4 розділу 3 у співавторстві з О. Б. Бутнік-Сіверським; 7.1 розділу 7 у співавторстві з О. Б. Бутнік-Сіверським); О. О. Тверезенко (5.5 розділу 5); І. Л. Шульпін (6.1-6.8 розділу 6); Н. І. Антонюк (7.5 розділу 7).

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242 (зі змінами та доповненнями).
2. Вишневський В. Шляхи вдосконалення системи податкової амортизації / В. Вишневський, О. Віецька // Економіка України. — 2001. — № 2. — С. 49.
3. Яценко Н. Экономика Украины 1999-2008: потерянное десятилетие / Н. Яценко // Зеркало недели. — 2010. — № 51.
4. Довгопол Н. Амортизація: предметна сутність і ступінь впливу на відтворення основних засобів / Н. Довгопол, М. Нестеренко // Бухгалтерських облік і аудит. — 2010. — № 12. — С. 3-13.
5. Указ Президента України «Про Концепцію амортизаційної політики» від 07.03.2001 р. № 169/2001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/618.html>.
6. Пархоменко В. М. Облік амортизації / В. М. Пархоменко // Фінанси України. — 2003. — № 8. — С. 65.
7. Голов С. Дискусійні аспекти амортизації / С. Голов // Бухгалтерських облік і аудит. — 2005. — № 5. — С. 5.
8. Довбиш Г. В. Амортизація основних засобів: філософія обліку, нарахування і використання / Г. В. Довбиш // Економіка: проблеми теорії і практики. — 2006. — Вип. 213. — Т. IV. — С. 995-996.
9. Савченко А. Г. Прискорена амортизація у системі державного регулювання / А. Г. Савченко // Фінанси України. — 2003. — № 7. — С. 70.
10. Швабий К. Инвестиционные стимулы в механизме налогообложения рыбы предприятий / К. Швабий // Экономика Украины. — 2007. — № 7. — С. 35.

- 11.Соколов М. Фантом у теорії оподаткування (про криву Артура Лаффера) / М. Соколов // Економіка України. — 2010. — № 7. — С. 32.
- 12.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 р. (зі змінами та доповненнями).
- 13.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати», затверджено Наказом Міністерства фінансів України №415 від 28.04.2006 р. (зі змінами та доповненнями).
- 14.Гура Н. О. Фінансові витрати: нова концепція визнання та порядок капіталізації / Н. О. Гура // Фінанси України. — 2010. — № 12. — С. 90-92.
- 15.Податковий кодекс України : чинний з 1 січня 2011 р.: (ОФІЦ.ТЕКСТ). — К. : Паливода А. В., 2010. — 512 с. (Кодекси України).
- 16.Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» у редакції Закону № 283/97-ВР від 22.05.1997 р. // ВВР. — 1997. - № 27. — Ст. 181.
- 17.Бабіч В. В. Удосконалення оподаткування прибутку на основі визначення об'єкта оподаткування / В. В. Бабіч, А. М. Поддєрьогін // Фінанси країни. — 2010. — № 9. — С 75-76.
- 18.Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 р. № 996-XIV // ВВР. — 1999. — № 40. — Ст. 356 (зі змінами та доповненнями)
- 19.Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-ІІ (із змінами) // ВВР від 23.11.2001 р. // ВВР. — 2001 р. — № 47.
- 20.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджено Наказом Міністерства фінансів України 07.07.1999 р. — № 163.
- 21.Цибульов П. Заочний семінар «Основи інтелектуальної власності».Тема 7. Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності /П. Цибульов // Інтелектуальна власність. — 2005. — № 10. — С. 59-66.
- 22.Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність : підручник / В. Д. Базилевич. — К. : Знання, 2006. — 431 с
- 23.Савельев А. Особенности гудвилла и бренда. Методические подходы к оценке их величин / А. Савельев // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. — 2007. — № 10. — С. 96-100.
- 24.Андрощук Г. О. Оцінка промислової та інтелектуальної власності /Г. О. Андрощук // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. — 1997. — № 9 — С. 59-70.
- 25.Довженко М. В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія) : навч. посіб. / М. В. Довженко. — К. :

- Академія, 2005. — 326 с
26. Андрощук Г. О. Методика визначення вартості патентного портфеля / Г. О. Андрощук // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук, журнал. — Вип. 1-2. — К. : Книжкове вид-во НАУ, 2008. — С 392-403.
 27. Kimberly A. Moore, Judges, Juries, and Patent Cases — An Empirical Peek Inside the Black Box, Michl. L. Rev. 99, 2001.
 28. Методика оцінки майнових прав інтелектуальної власності, затверджена Наказом Фонду держмайна України від 25.06.2008 р. № 740, зареєстрована 06.08.2008 р. № 726/15417.
 29. Порядок експертної оцінки нематеріальних активів, затверджений Наказом Фонду держмайна України від 27.07.1995 р. № 969/97.
 30. Закони України «Про науково-технічну 25.06.1993 р. № 3322-ХН // ВВР.1993. — № 33. - та доповненнями).
 31. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. (ВВР). — 2003. — № 40.
 32. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів Паризький акт від 24.07.1971 р., із змінами від 02.10.1979 р., дата приєднання України: 25.10.1995 р. (Закон України № 189/95-ВР від 31.05.1995 р.).
 33. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-ХІ // ВВР. — 1994. — № 13. — Ст. 64 (у редакції від 11.07.2001 р.; зі змінами та доповненнями).
 34. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р., (укр./рос.) набуття чинності для України: 25.12.1991 р.
 35. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2658-ХП // ВВР. — 1992. — № 48. Ст. 65 (у редакції від 13.01.2011 р.; зі змінами та доповненнями).
 36. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-ІІ // ВВР. — 2001. — № 12. — Ст. 64 (зі змінами) Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (ратифіковано Законом № 368-ІV (368-15) від 25.12.2002 р.) // Офіційний вісник України -2004 — № 4. — Том 2. — Ст. 214.
 37. Новосельцев О. В. Интеллектуальная собственность в имуществе предприятий: документальное оформление, оценка, учет / О. В. Новосельцев. — М. : ПАТЕНТ, 2006. — 70 с.
 38. Закони України «Про обов'язковий примірник документів» від 17.01.2002 р. № 2953-ІІІ // ВВР. — 1999. — № 22-23. — Ст. 199 (зі змінами).
 39. Марущак А. І. Правові основи захисту інформації з обмеженим

- доступом : курс лекцій / А. І. Марущак. — К. : КНТ, 2007. — 208 с
40. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (укр./рос.) (від 15.04.1994 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018/card6#Piiblic.
 41. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-ІУ (зі змінами) // ВВР. — 1992. — № 6 (зі змінами).
 42. COMMISSION REGULATION (EC) № 772/2004 of 27 April 2004 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements (Text with EEA relevance) [Electronic resource] — Mode of accesse <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:123:0011:0017:EN:PDF>.
 43. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143.
 44. Закони України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (в редакції, що чинний з 12.10.2010 р.).
 45. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебн. / А. П. Сергеев. — 2 изд. — М. : ТК Велби, 2005. — 752 с.
 46. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. / за відповід. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — Т. І. — 832 с.
 47. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» від 10.09.2003 р. № 1440.
 48. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» від 03.10.2007 р. № 1185.
 49. Міжнародне правило оцінки 4. Оцінка нематеріальних активів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://http://www.uto.com.ua/MPO% 204.pdf](http://http://www.uto.com.ua/MPO%204.pdf).
 50. Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ.
 51. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 09.08.93 р. № 611.
 52. ССО РОО 2-08-2010. Свод стандартов оценки 2010/ Раздел 2/ МР4. Оценка стоимости нематериальных активов [Электронный ресурс] - Режим доступа <http://www.sroroo.ru/index.php?tfull=1&stationid=6C3D600D-C799-46B9-A72D-62840C13CC3C&cz=5E77D573-8986-4D54-9CA8-7FBAED65E00F&channelid=7E82B6F7-2208-4DC4-8436-7FE41FC9733B> — С. 110-118.

Наукове видання

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ
ЗАСАДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Орлюк Олена Павлівна
Бутнік-Сіверський Олександр Борисович
Андрошук Геннадій Олександрович
Федченко Людмила Юріївна
Борко Юлія Леонідівна
Тверезенко Олена Олексіївна
Шульпін Ігор Леонідович
Антонюк Наталія Іванівна

Монографія

Рекомендовано до друку
вченою радою НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України
протокол № 10 від 30 листопада 2010 р.

Літературний редактор — *А. Осипова*
Комп'ютерне макетування — *Л. Цикаленко*
Художнє оформлення обкладинки — *І. Петренко*

Адреса редакції:

03680, МСП, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, корп. 4
Тел.: 228-21-36; тел./факс: 200-08-76
www.ndiiv.org.ua
e-mail: letter@i.kiev.ua

Підписано до друку 12.12.2010 р.
Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура SchoolBookСТТ.

Ум.-друк. арк. 27,75. Наклад 300 прим. Зам. № 203
Надруковано ТОВ «Лазурит-Поліграф».
Україна, 04080, м. Київ, вул. Костянтинівська, 73.
Тел./факс: 417-21-70
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3133
від 17.03.2008 р.